

1. ΕΝΑ ΕΥΠΩΛΗΤΟ ΤΗΣ ΠΡΩΙΜΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΣΕ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗ

Μέσο: ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

Ημ. Έκδοσης: . . .06/07/2019 Ημ. Αποδελτίωσης: . . .06/07/2019

Σελίδα: 63

«ΙΜΠΕΡΙΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΓΑΡΩΝΑ»

Το μεσαιωνικό έμμετρο κείμενο άγνωστου συγγραφέα κυκλοφορεί από τις εκδόσεις **ΜΙΕΤ** σε κριτική έκδοση του επίκουρου καθηγητή Φιλολογίας του ΑΠΘ Κώστα Γιαβή, ο οποίος μιλά στη «ΜτΚ» **65**

Ενα ευπώλητο και πολυδιαβασμένο ανάγνωσμα για την εποχή του, το οποίο καθόρισε τη νεότερη λογοτεχνία, ήταν το «Ιμπέριος και Μαργαρώνα», που κυκλοφορούσε για τρεις περίπου αιώνες, από το 1543, που γράφτηκε, ως το 1806. Τώρα, η κριτική έκδοση του επίκουρου καθηγητή του Τμήματος Φιλολογίας του ΑΠΘ Κώστα Γιαβρί επιχειρεί να μας γνωρίσει καλύτερα το κείμενο αυτό. «Ήταν μία από τις μεγαλύτερες εκδοτικές επιτυχίες της πρώιμης λογοτεχνίας», λέει στη «ΜτΚ» ο ίδιος.

Μάλιστα, το κείμενο διαβαζόταν και μεγαλόφωνα σε κοινωνικές εκδηλώσεις, ενώ έγινε ακόμη και λαϊκό παραμύθι τον 19ο αιώνα. «Με τέτοια δημόδια κείμενα κυριολεκτικώς κατασκευάστηκε η νεότερη λογοτεχνία: οι συγγραφείς άρχισαν να καλλιεργούν τη λογοτεχνική ιδιόλεκτο της νέας ελληνικής. Κατασκευάστηκε το αναγνωστικό κοινό (τότε έγιναν οι πρώτες απευθύνσεις σε αναγνώστριες) και τα εμπορικά δίκτυα των βιβλιοπωλών. Επίσης, κατασκευάστηκε η δομή του έντυπου βιβλίου: π.χ. επινοήθηκε το εξώφυλλο με πρόλογο και εικόνες, για να ελκύσει τους αμάθητους στα έντυπα αναγνώστες», προσθέτει ο Κώστας Γιαβρί.

Το μυθιστόρημα είναι έμμετρο και η πλοκή του ξεδιπλώνεται σε μόλις 1.046 στίχους, ενώ εξακολουθεί να συγκινεί και σήμερα. «Είναι πανέμορφη λογοτεχνία. Έχει πλοκή γρήγορη, συναρπαστική, από τις καλύτερες του 16ου αι. Διαθέτει μία λεπταίσθητη πολυπλοκότητα. Οι χαρακτηρισμοί μοιάζουν απλοί, ενώ υποβόσκουν εξαιρετικά σύνθετες εντάσεις. Δείγματος χάριν, ο κεντρικός χαρακτήρας δονείται από ερωτικό πάθος, το οποίο η αφήγηση προσπαθεί, μάταια, να απομειώσει. Αυτές είναι μερικές μόνο από τις αρετές του που παραμένουν σπουδαίες σήμερα», τονίζει ο καθηγητής.

Τα «δύσκολα» ζητήματα που ήταν άγνωστα στη νέα ελληνική λογοτεχνία

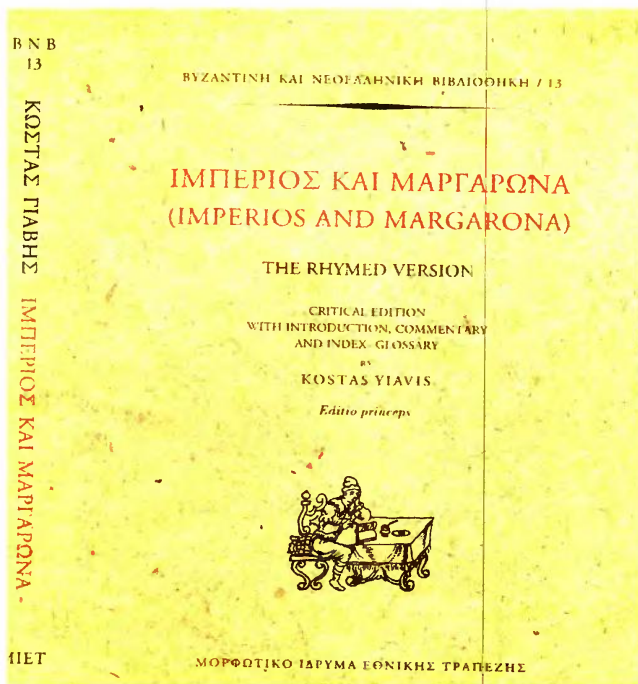
Οι δύο ερωτευμένοι ήρωες περνούν από πολλές περιπέτειες. Ο Ιμπέριος ταξιδεύει στον κόσμο για να καταξιωθεί μόνος του, χωρίς τον πατέρα του. Στη Νάπολη τον ερωτεύεται η Μαργαρώνα. Την κερδίζει σε φοβερή κονταρομαχία, παντρεύονται, αλλά χωρίζονται αθέλητα και περνούν εκπληκτικές περιπέτειες. Αυτός γίνεται πλούσιος και δυνατός στη Συρία, και αυτή ισάξια του στην Προβηγκία. Ξαναβρίσκονται με τρόπο απίθανο και ζουν ευτυχισμένοι. Η κριτική έκδοση του Κώστα Γιαβρί, που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις ΜΙΕΤ, χρησιμοποιεί τα σύγχρονα εργαλεία της εκδοτικής και της συγκριτικής φιλολογίας.

Το κείμενο συνοδεύουν εκτενής εισαγωγή και αναλυτικά πραγματολογικά και ερμηνευτικά σχόλια, και Γλωσσάριο. Το ποίημα εκδίδεται στα ελληνικά, με τα συνοδευτικά κείμενα στα αγγλικά. «Υπάρχει μία γενική προκατάληψη για τη μεσαιωνική λογοτεχνία, ότι είναι αφόρητα θεοκρατική. Για τον 'Ιμπέριο' πιστεύεται ότι είναι μία μηχανιστική μετάφραση ενός γαλλικού κειμένου. Θέλησα η έκδοση που μόλις κυκλοφόρησε να είναι αναθεωρητική των δύο απόψεων. Ο ύστερος Μεσαίωνας κατέλιπε μία σημαντική αξία στη λογοτεχνία της Αναγέννησης, αυτήν του πολυφωνικού κειμένου: σε αντίθεση με σήμερα, οι μεσαιωνικοί και αναγεννησιακοί συγγραφείς της δημόσιας λογοτεχνίας όταν ακολουθούσαν ένα αρχέτυπο, αισθάνονταν ότι είχαν το δικαίωμα να παρεμβαίνουν σε αυτό, εισάγοντας στίχους από άλλες πηγές, να προσθέτουν δικές τους ερμηνείες, σχόλια. Οι αντιγραφείς των χειρογράφων δεν δίσταζαν να προ-

Το μεσαιωνικό έμμετρο κείμενο «Ιμπέριος και Μαργαρώνα», άγνωστου συγγραφέα, κυκλοφορεί από τις εκδόσεις ΜΙΕΤ σε κριτική έκδοση του επίκουρου καθηγητή Φιλολογίας του ΑΠΘ Κώστα Γιαβρί

M Της Κυριακής Τσολάκη

Ένα ευπώλητο της πρώιμης ελληνικής λογοτεχνίας σε επανέκδοση

«Είναι πανέμορφη λογοτεχνία. Έχει πλοκή γρήγορη, συναρπαστική, από τις καλύτερες του 16ου αι. Διαθέτει μία λεπταίσθητη πολυπλοκότητα» δηλώνει ο επίκουρος καθηγητής του Τμήματος Φιλολογίας του ΑΠΘ Κώστας Γιαβρί για το «Ιμπέριος και Μαργαρώνα». Στη δίπλωτη φωτογραφία το εξώφυλλο της κριτικής έκδοσης του καθηγητή.

σθέτουν και αυτοί τις δικές τους αλλαγές», επισημαίνει ο Κώστας Γιαβρί. Έτσι, διαμορφώθηκε μία λογοτεχνία «ανοιχτή» και δυναμική, αφού το ίδιο κείμενο μπορεί να αλλάξει με το χρόνο και από χειρόγραφο σε χειρόγραφο. «Εκείνο που γίνεται προφανές με τον 'Ιμπέριο' είναι ότι η πολυσυλλεκτικότητα αυτή δεν περιοριζόταν σε ελληνικές πηγές. Ο διασκευαστής του (γιατί για ελεύθερη διασκευή πρόκειται και όχι για πιστή μετάφραση) προσέθεσε εικόνες, λέξεις, ιδέες που δεν βρίσκονται στο γαλλικό πρότυπο, αλλά απαντούν αποκλειστικά σε άλλες γλώσσες. Στον 'Ιμπέριο' εντοπίστηκαν δεκάδες τέτοια δημιουργικά δάνεια από λογοτεχνίες όπως η γαλλική, η ιταλική, η περσική, η αραβική. Με αυτά ο ποιητής προσπαθεί να βρει τη φωνή, για να μιλήσει για 'δύσκολα' ζητήματα που ήταν άγνωστα στη νέα ελληνική λογοτεχνία, όπως τον σαρκικό πόθο για το σώμα της αγαπημένης του, την ένταση του νέου άντρα που πρέπει να ανακαλύψει την ταυτότητά του αλλά και να σεβαστεί τον πατέρα του. Είναι πλέον βέβαιο ότι η πρώιμη νεοελληνική λογοτεχνία γεννήθηκε μέσα σε έντονες πολιτισμικές ανταλλαγές στη Μεσόγειο. Η

μελέτη τους ανοίγει συναρπαστικές προοπτικές για το μέλλον».

Οι δημόδεις μυθιστορίες

Για πολλές δεκαετίες υπήρξε διαδεδομένη η άποψη ότι μυθιστορίες όπως ο «Ιμπέριος» ήταν «ιπποτικές». Τα τελευταία χρόνια όμως γνωρίζουμε ότι είναι δημόδεις, δηλαδή πολιτισμικά λαϊκές, αλλά φτιαγμένες από αναχωνευμένα ιπποτικά υλικά, όπως τονίζει ο Κώστας Γιαβρί. «Η δυτικοευρωπαϊκή αυλική (ιπποτική) μυθιστορία στην ακμή της τον 12ο αιώνα εξέφραζε το ήθος της βασιλικής αυλής και των αριστοκρατών, οι οποίοι όφειλαν να είναι άριστοι σε όλα, γενναίοι, υψηλόφρονες, άμεμπτοι χριστιανοί, απολύτως δίκαιοι ηγέτες, ειδικά έναντι των χωρικών τους, που έπρεπε να προστατεύουν από κάθε κίνδυνο. Οι ιπποτικές αναζητούσαν τον τέλει έρωτα στο πρόσωπο της ευγενικής αρχόντισσας που τους ενέπνεε ανώτερες πράξεις. Συχνά η ιπποτική μυθιστορία περιλάμβανε αντιφατικές απαιτήσεις από τους ήρωές της: έπρεπε να είναι καλοί χριστιανοί αλλά και αδίστακτοι πολεμιστές-εραστές αλλά και έντμοι. Οι ικανότεροι συγγραφείς κατόρθωναν να ελιό-

σονται ανάμεσα σε αυτές τις συμβάσεις και να λένε πολύ ενδιαφέροντα πράγματα για την ανθρώπινη κατάσταση». Η αυλική μυθιστορία έγινε εξαιρετικά δημοφιλής, αλλά από τον 16ο αιώνα οι ιστορίες αυτές άρχισαν να ξαναγράφονται, απευθυνόμενες σε ένα πολύ ευρύτερο κοινό, τους ανερχόμενους αστούς, οι οποίοι δεν επέδιδαν την αριστοκρατική τελειότητα, αλλά βελτίωση του ατόμου και της κοινωνίας, προσωπική πρόοδο, ευκαιρίες για παιδεία. «Η δημόδης μυθιστορία δεν είχε τις προϋποθέσεις να είναι τόσο εικονοκλαστική όσο η αυλική, φέρ' επείν ο έρωτας τώρα καταλήγει παγίως σε γάμο και η χριστιανικότητα εκπίπτει σε ηθικοδιδασκαλία. Ο ιπότης δεν είναι πλέον ο τέλει αλλά ο επιτυχημένος, μία φιγούρα που εμφυσούσε αισιοδοξία για τις δυνατότητες της ζωής σε αυτούς που έπρεπε να εργαστούν σκληρά, για να τα καταφέρουν. Μερικά δημόδη κείμενα κατόρθωσαν να χειριστούν περίφημα την απόσταση ανάμεσα στα αρχικά θέματα της αυλικής μυθιστορίας και τα οψιμότερα δικά τους. Κάποιες από τις ελληνικές μυθιστορίες (όπως ο 'Ιμπέριος') έχουν επηρεαστεί από αυτές τις λαϊκότερες εκδοχές της αριστοκρατικής μυθιστορίας, ενώ άλλες γραφτήκαν για απαιτητικότερο κοινό. Σε καμία περίπτωση δεν είναι συλλήβδην 'ιπποτικές», καταλήγει ο Κώστας Γιαβρί που μετά το έργο αυτό ετοιμάζει μια έκδοση των δοκιμίων του Κωστή Παλαμά και ένα βιβλίο για τον Στέφανο Σαχλίκη.